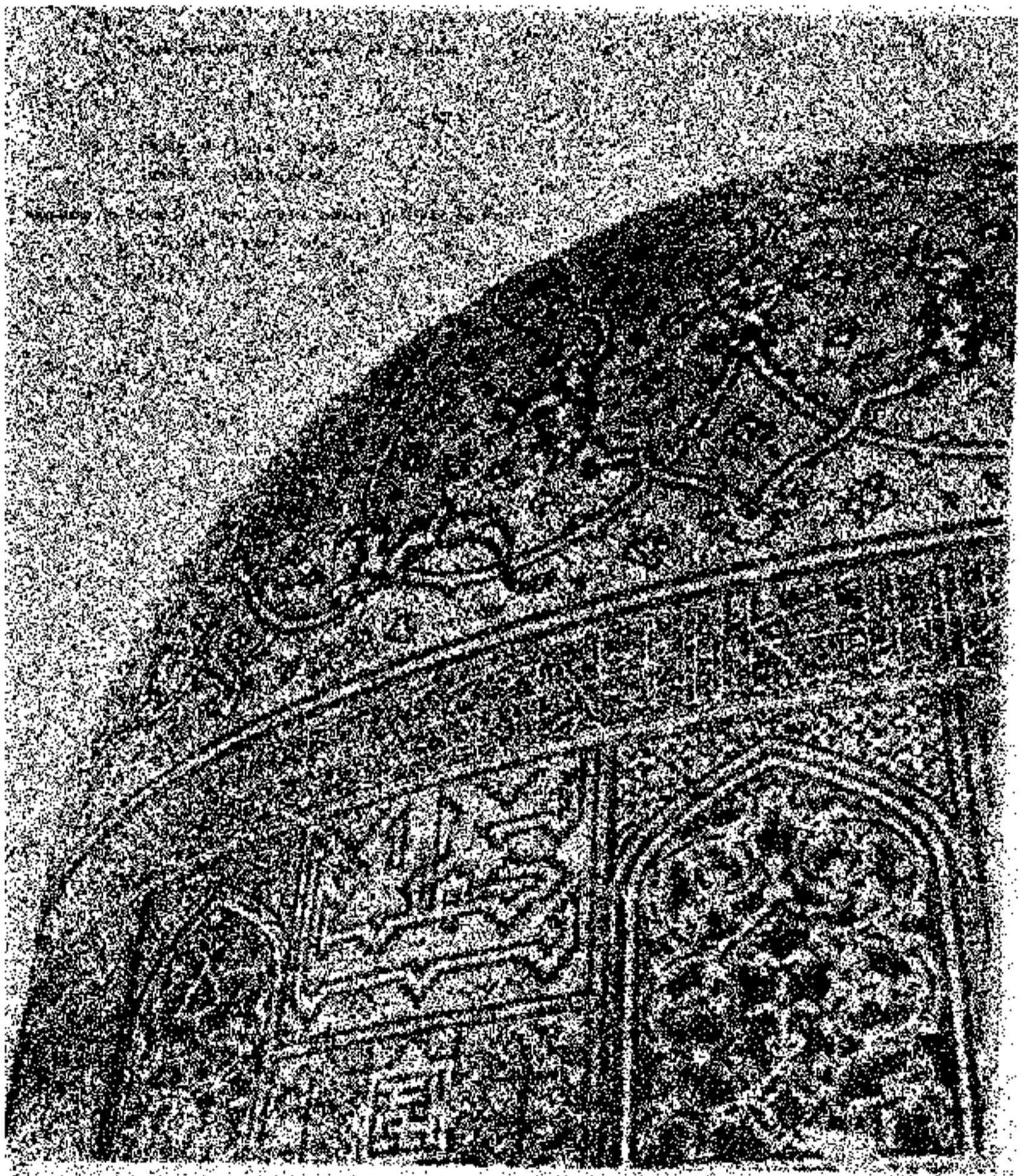
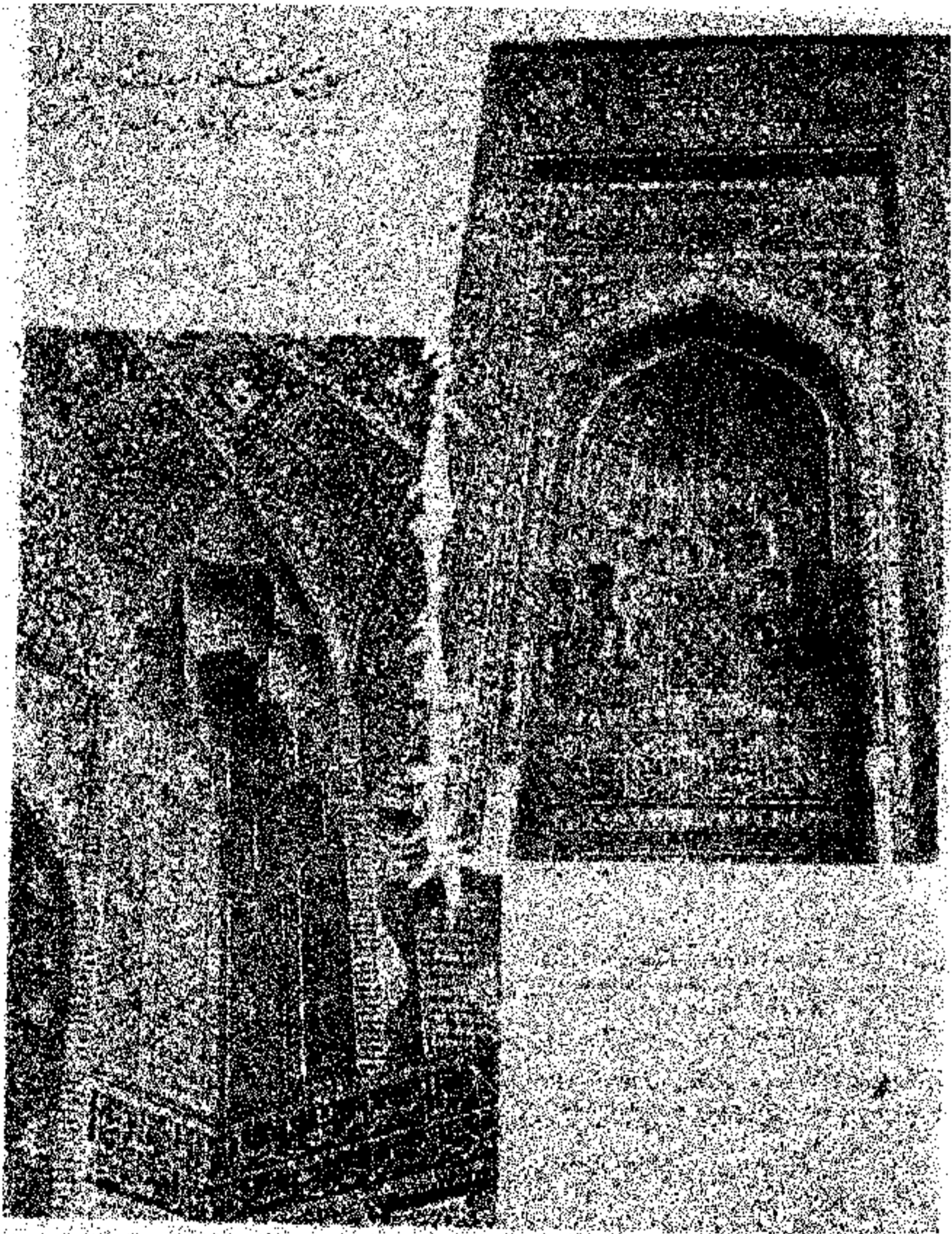

کارهای عام‌المنفعه در دوره صفویه .
 هنرهای زیبا در خدمت خانه خدا
 گنبد مسجد چهار باغ اصفهان

وَأَتَّقُوا يَوْمَ لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا
 عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ - (آیه ۴۷ از سوره بقره) و بترسید از روزی که کسی بجای
 دیگری کیفر نییند و شفاعت از کسی نپذیرند و عوض و فدیة قبول نکنند و یاری دو کار نباشد.
 هر کسی آن درود عاقبت کار که کشت .
 هر عمل اجری و هر کرده جزائی دارد .

کارهای همگانی در دوره صفویه
صنایع ظریفه و هنرهای زیبا نثار مسجد و محراب

لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدِينَ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا
لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ...
(از آیه ۸۲ - سوره بقره)

جز خدا برا نپرستید و نیکی کنید در باره پدر و مادر و خریشان و یتیمان و فقیران و با مرده بزبان خوش سخن گوئید و نماز بیای دارید و زکوة مال خود بدهید.

مسجد شیخ لطف اله از نظر آثار تاریخی گنجی است شایکان از صنایع ظریفه و موزها است گرانبها از هنرهای زیبا . حق آنستکه بگوئیم نیروی ایمان و استحکام عقاید مذهبی هنرمندان را بر آن داشته که آنچه در قدرت دارند در طبق اخلاص نهاده با نهایت صدق و صفا و بدون هیچ تظاهر و ریا برای خدمت بخانه خدا بکار برند و روی عقیده دینی هر گونه رنجی را تحمل نموده فنون معماری ، کاشیکاری ، رنگ آمیزی ، طراحی ، قلمزنی و تزیین با نقش و نگار را بدرجه ای از کمال رسانند که در ردیف جالبترین آثار هنر و صنایع مستظرفه در آمده و همان مقامی را در آثار تمدن انسانی در هنرهای زیبا کسب نماید که صنایع نقاشی و مجسمه سازی در دوره رنسانس ایتالیا پیدا کرده است .

بسیاری مردم خودی و بیگانه از هر شغل و صنف سیاستمدار - دانشمند - باستان شناس - نویسنده - روزنامه نگار - ارباب صنعت و هنر و غیر آنها تا کنون از اصفهان و آثار تاریخی آن دیدن کرده و مسجد شیخ لطف اله را از نزدیک زیارت نموده اند و میتوان گفت :

هیچکس نیست که در کوی تو اش کاری نیست هر کس اینجا بامید موسی میآید
سخنان بسیاری هم تا بحال در باب زیباییهای شعر آمیز و هنر نمائیهای شگرف
استادانی که دست و پنجه آنها چنین عجایبی از هنر و صنعت آفریده گفته اند اما بر گردان
همة گفته هایکی بوده :

در روی نکورویان عمری بهوس دیدم چون روی ترا دیدم چشم از همه پوشیدم
و همین يك حرف ما را از هر شرح و توصیف دیگر بپنیاژ میسازد. این يك پارچه
جواهر نفیس که بصورت يك کاسه بزرگ فیروزه گوهر نشان و از گونه از بیرون خود نمائی
میکنند و این همه بدایع شگرف از نکات لطیف و معانی دقیق را با قلمزنی و نقش و نگار
تجسم داده و در دل نهفته دارد با معجزه آیات بینات ، که گوئی با پر جبرئیل و فرشتگان
آسمانی بر دیواره این قسح فیروزه نوشته اند ، همچون مغناطیسی عظیم و نیرومند
خواستاران صنعت و هنر و صاحبان و اهل معنی و حق پرستان را از اطراف و اکناف دنیا
بسوی خود میکشاند و در آستان خانه خدا بتعظیم و تکریم و ستایش و نیایش و امیدازد.
شرح از مؤلف .

آتَمِرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ .

آبا شایسته است مردم را امر به نیکوکاری کرده و خویشتن را فراموش کنید ؟

و اعظان کاین جلوه بر محراب و منبر میکنند

چون بخلوت میروند آن کار دیگر میکنند

مشکلی دارم ز دانشمند مجلس باز پرس

توبه فرمایان چرا خود توبه کمتر میکنند

إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ بَقُومٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرَ أَمْرَهُمْ .

خداوند تغییری در احوال قوم و ملت نمیدهد مگر آنکه نیت و باطن خود را تغییر دهند

قومی بجد و جهد گرفتند وصل دوست قومی دگر حواله بتقدیر میکنند

إِذَا مَرَّوَا بِاللَّغْوِ مَرَّوَا كِرَامًا .

هر گاه گذار شما بر ناپسندی افتد با بزرگواری و بخشایش بگذرید .

خدا یراست مسلم بزرگواری و لطف که جرم ببند و نان برقرار میدارد

کرم بین و لطف خداوند گار گنه بنده کرده است و او شرمسار

فَإِذَا حُيِّبْتُمْ بِتَجْيِئَةِ فَحَيُّوْا بِأَحْسَنِ أَوْرُدُوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا

كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا

چون درود و تعیت شما گویند در مقابل درودی به از آن گوئید یا لا اقل بهمان

اندازه پاسخ دهید همانا خداوند برای هر چیز اندازه و حسابی قرار داده است .

نظر کردن بدرویشان منافی بزرگی نیست

سلیمان با همه حشمت نظرها بود بامورش

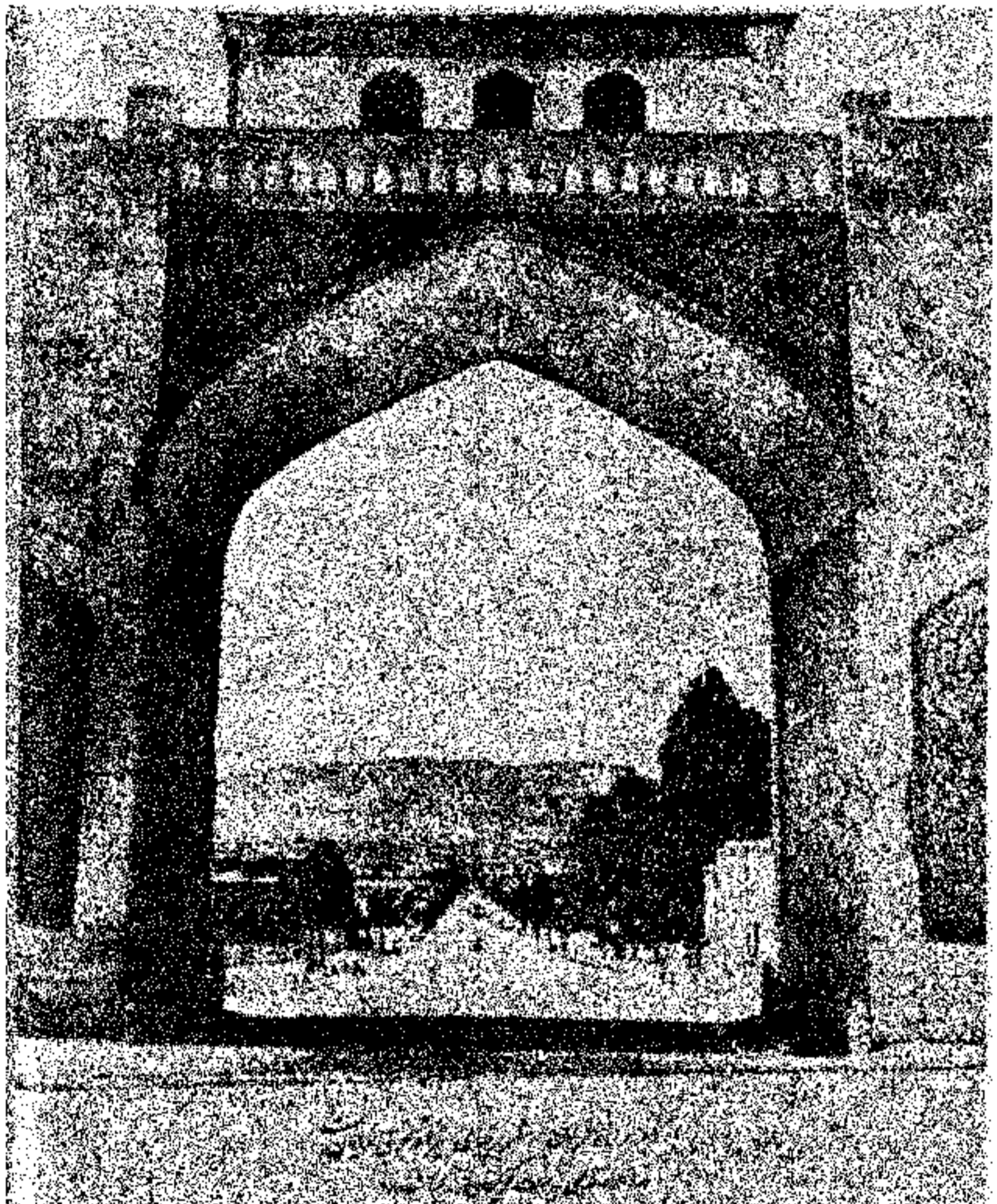
قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتَّبِعُهَا أَذَىٰ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ .

زبان خوش و بخشایش خواستن به از بخششی است که در پی آن آزار کوشند و

خداوند نیاز و برد بار است .

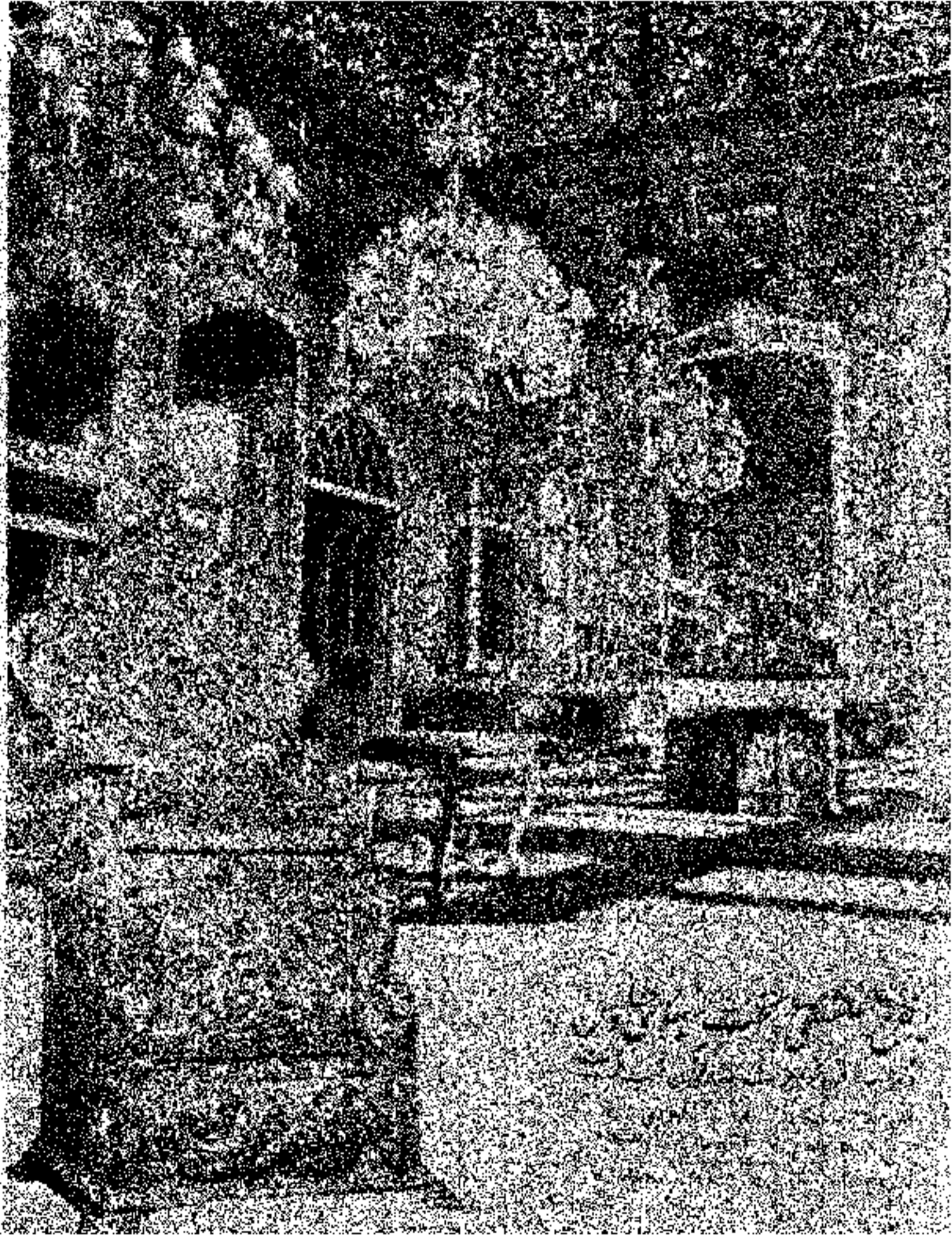
از کارهای همگانی زمان کریمخان زند
(وکیل الرعایا)

مبداً در شهرهای ایران و بیشتر در فارس و کرمان و سیستان و بلوچستان و هند و چین و تبت و سیام و آ...

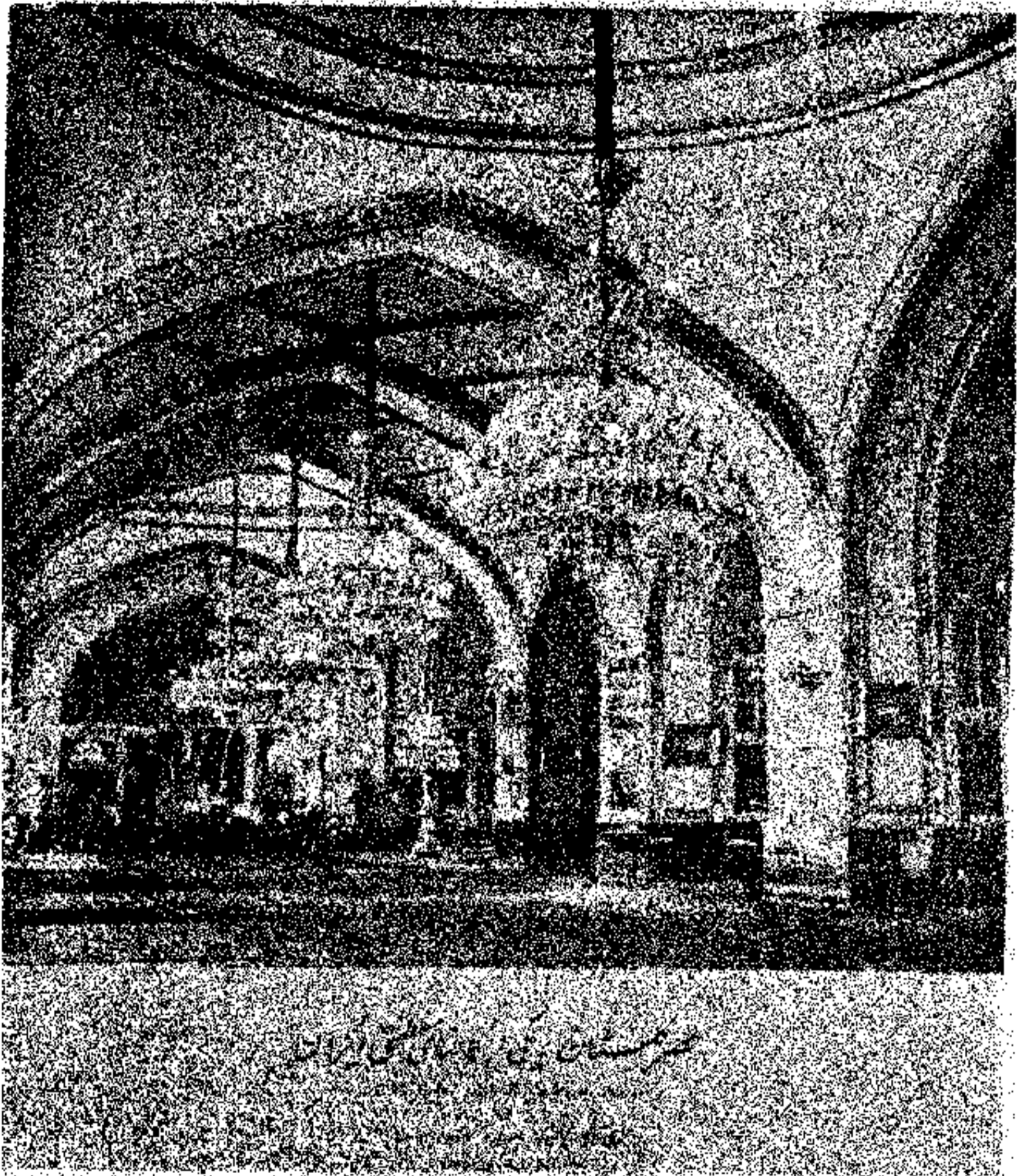

بده ساقی می باقی که در جنت نخواهی یافت
کنار آب رکن آباد و گلگشت مصلا بیابان

بر در میخانه عشق ای ملک تسبیح گوی
صبحدم از عرش میآمد خروشی عقل گفت
کاندر آنجا طینت آدم مخمر میکا
قدسیان گویی که شعر حافظ از بر میکا

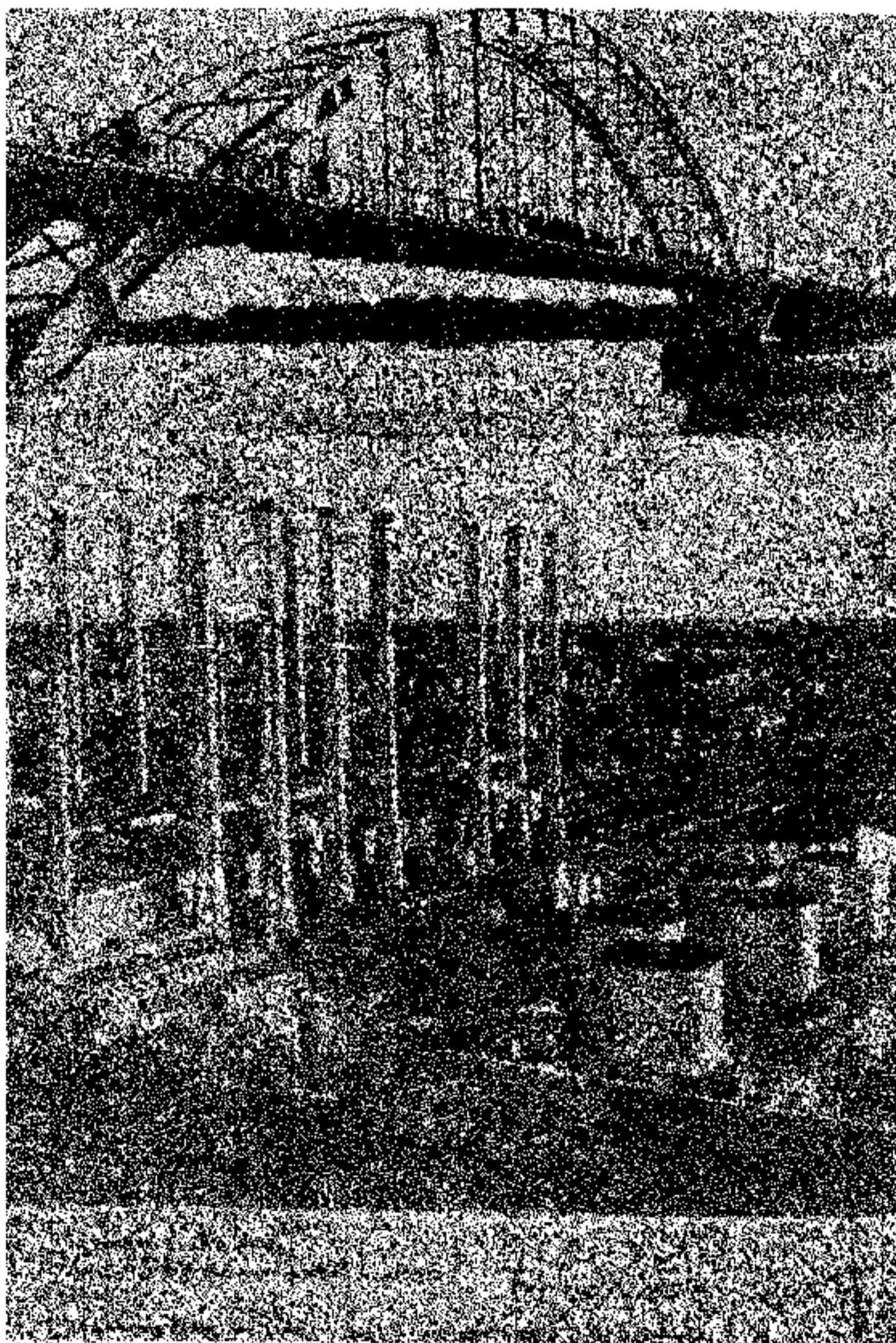

شکس از روی نشریه شهرداری تهران: دیادبود مسابقه‌های قهرمانی وزنه برداری جهان
 در سال ۱۳۳۶، آبان ۱۳۳۶، تهران

مکس از روی نشریه شهرداری تهران پیادبود مسابقه های قهرمانی وزنه برداری
جهان - آبان ۱۳۳۶

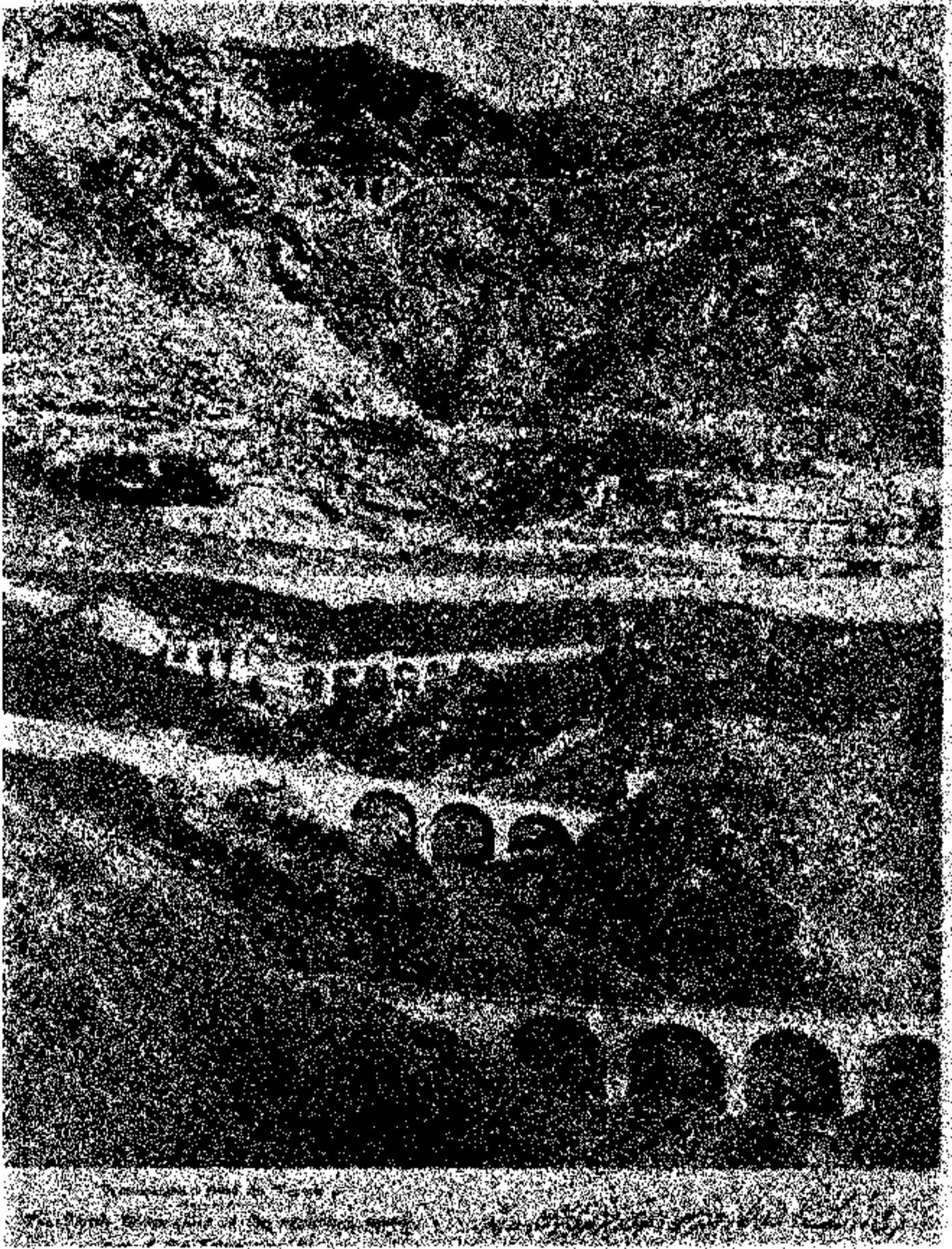
راه آهن سرتاسری ایران
از کارهای عام المنفعه زمان رضاشاه کبیر

عکس از روی نشریه شهرداری تهران:
« بیاد بود مسابقه‌های قهرمانی وزنه برداری جهان آبان ۱۳۳۶ »

راه آهن سراسری ایران
از کارهای عام المنفعه در دوره رضاشاه کبیر

عکس از نشریه شهرداری بیادبود مسابقه های قهرمانی وزنه برداری
جهان - آبان ۱۳۳۱

بخش نخست

فیروزی برق

بخش نخست

نیروی برق

استعمال برق برای تولید روشنایی و مصرفهای کونا کونا خاصه در مورد احتیاجات خانهداری و استفاده از آن در کارخانهها به منظور قوه محرکه در ایران بالنسبه تا زمانی دارد لیکن تنها در مرکز و برخی شهرها مرکز برق موجود است که از طرف شهرداریها اداره میشود و بصورتی ناقص و غیر کافی نسبت بنیاز مندیها نیرو تولید کرده و با بهای نسبتا گران در دسترس مصرف کنندگان میگذارد. این وضع سبب شده است که در سالهای اخیر انحصاری یا خریداری و تهیه وسائل تولید برق برای رفع احتیاجات شخصی یا فروش به عامه با رعایت پاره‌ای مقررات مربوط بنرخ برق و غیره اقدام نمایند.

امادر کشورهای مترقی دیگر تولید برق امروز بیشتر از راه استفاده از نیروی آبشارهای طبیعی یا مصنوعی میباشد که بوسیله ساختمان سد صورت میگیرد و برق را به مقدار زیاد و بی ارزان تهیه کرده و در دسترس مصرف کنندگان میگذارد.

از آنجا که موضوع سدسازی در حال حاضر جزء برنامه و کارهای مربوط به عمران بادی کشور میباشد که در ضمن برای تولید نیرو هم از آن استفاده خواهند کرد میتوان پیش بینی کرد که در آینده‌ای کم و بیش نزدیک در ایران نیز وضعی شبیه بآنچه در کشورهای غرب ملاحظه میشود پیش آید. از این لحاظ موضوع تولید و انتقال و پخش نیروی برق از نظر حقوق در یکی از کشورهای غربی بعنوان نمونه مورد بررسی قرار میدهیم و شورفرانسه را برای این منظور اختیار میکنیم بخصوص از اینجهت که در آن کشور بایتنهای عمومی و خصوصی هر دو در حالت داشته و در تولید و پخش و انتقال نیرو دست اندر در میباشد.

کلیات راجع به نگاههای خصوصی (یا شخصی)

دارای فایده همگانی

بعضی نگاهها متعلق باشخاص وجود دارد که عمل منظم و کامل آنها در جهت دارای اهمیت بوده و از اینرو جنبه عام‌المنفعه پیدا کرده و دارای فایده همگانی میباشد. اداره این نگاهها با دولت یا مقامات اداری دیگر مادون دولت (مانند استانداری و شهرداریها) نبوده و توسط اشخاص عادی صورت میگیرد و بنابراین جزء خدمات همگانی^(۱) بشمار نمیآیند. با وجود این از نظر اجتماعی بخدمات همگانی (عمومی) نزدیک و واسطه بین آنها و نگاههای شخصی هستند و بهمین جهت لازم است که تحت مراقبت و نیز بوسیله کونا کون مخصوصاً از نظر مالی تشویق شوند و در کار آنها نظارت بعمل آید. بین این قبیل نگاهها با یکدیگر و نیز بین آنها و خدمات همگانی لازم است هم‌آهنگی ایجاد شود و عملیات آنها با هم تطبیق نماید. از این نظر باید قواعدی مخصوص در باره نگاهها وضع گردد. این نگاهها از دیر زمانی پیش در کشورهای غربی وجود داشته شماره آنها در سالهای اخیر رو بفرزونی گذاشته است در کشور ما میتوان گفت که وجود آنها تا زگی دارد ولی عده‌شان روز افزون است.

در کشور فرانسه که مابطور نمونه اختیار کرده‌ایم قوانین گوناگونی در اوقات مختلف در خصوص این نگاهها وضع شده و روز بروز مقامات عمومی وقوه مقننه بیشتر در کار آنها مداخله مینمایند لیکن هنوز ترتیب متحدالشکلی در این باب اختیار نشده است.

از نظر حقوقی این نگاهها با الاصله نگاههای شخصی و تابع مقررات و قواعد خصوصی میباشد نهایت اینکه برخی از آنها از بعضی جهات بموجب قانون از قواعد خاص باید پیروی نمایند. در تأسیس و ایجاد این قبیل نگاهها مقامات عمومی کم و بیش دخالت میکنند و اکثر اوقات قوانین و مقررات امتیازاتی برای آنها قائل میشود که معمولاً بمقامات عمومی برای تصدی خدمات عمومی (همگانی) تعلق دارد. بین این قبیل نگاهها و مقامات عمومی بخصوص دولت غالباً روابط مالی وجود دارد و بموجب قوانین خاصی تحت نظارت دولت یا اشخاص حقوقی دیگر مادون دولت میباشد.

چنانکه بعد خواهیم دید از چندی پیش سایل بهایی کردن این نوع پنکاههای دارای
 سه مکانی پیدا شده و بهات دانستن این خریسته است که این پنکاهها را در ردیف ادارات
 این و خنده تپای همگانی از نوعی خاص بساز آورده اند. در کشور فرانسه معادن (۱)
 یک دوم رانس و چهار باناک دیگر (۲) و پنکاههای تولید وانتقال و پخش گاز و برق (۳) و
 پخش سیر کشهای بیمه (۴) را به موجب قوانین مخصوص مایل کرده اند.
 بحث و رسیدگی راجع به پنکاههای دارای فایده همگانی از موضوع بحث ما در
 این کتاب است و فقط آنچه مربوط به معادن و برق میباشد بطور اجمال مورد مطالعه قرار
 خواهد داد.

تولید برق و پخش آن

در تولید برق و پخش آن سه نوع پنکاه دخالت دارند:
 اول پنکاههایی که نیروی محرکه آب را صرف تولید برق میکنند.
 دوم پنکاههای مربوط به پخش برق.
 سوم پنکاههایی که واسطه ارتباط دو نوع پنکاه بیس هستند بوده و نیروی برق را
 منتقل میدهند (۵).

ما در ذیل هر یک از این قسمتها را جدا گانه شرح میدهم:

۱- بموجب احکامی که در سالهای ۱۹۴۵ و ۱۹۴۵ صادر و قانونی در سال ۱۹۴۶ وضع

۲- بنا بر قانون ۲ دسامبر ۱۹۴۵

۳- قانون ۲ آوریل ۱۹۴۶

۴- قانون ۲۹ آوریل ۱۹۴۶

۵- اهمیت اجتماعی پنکاههای مربوط در این عصر روزافزایش است و با وجود این در همه
 حال از جمله پنکاههای همگانی (عمومی) بشمار نمیآیند. در کشور فرانسه این تولید نیروی برق
 و بهره برداری از معادن (طبق قانون ۱۹۱۹ آن کشور) شباهت زیادی دیده میشود. پخش برق وسیله
 ارتباط صورت میگیرد لیکن این امیال با امتیاز خدمت های همگانی تعاون دارد. انتقال نیروی برق
 به همین صورت را دارد.

قوانین فرانسه راجع باین موضوعها بسیار درهم و شامل فعالیت های عمومی و خصوصی هر دو
 میباشد. از سی سال قبل تکرار تغییراتی در رژیم برق داده اند. از جمله در ۱۹۳۵ شورای عالی برق
 ایجاد شده که راجع بمسائل مربوط بتولید و انتقال و پخش برق نظر میداده این شورا در ۱۹۴۵
 منحل گردیده است.

باید دانست که قانون ۸ آوریل ۱۹۴۶ در فرانسه تولید و انتقال و پخش و ورود و صدور برق
 و گاز سوخت را ملی کرده است.

فصل اول

تولید نیروی برق با استفاده از قوه حرکت آب

از حرکت آب در مجاری آب و دریاها نیروی مهم پدید میآید که تبدیل پذیر نیروی برق میباشد. اهمیت این نیرو که در این زمان آنرا زغال سفید (۱) نامند بر همه معین است موضوع سخن در اینجا بحث و بررسی مسائل حقوقی است که در مورد استفاده از این نیرو ممکن است پیش آید.

نیروی آب مانند مواد معدنی مستقلاً نوعی از ثروت است و از اجسام یا موادی که در اطراف آن واقع شده یا در آن قرار گرفته متمایز و مشخص میباشد لیکن تا زمانی که دست انسان در آن دخالت نکرده و کار خود را جزء آن ننموده است همچنان بی ارزش و بی اهمیت میماند.

در بهره‌برداری از این نیرو با طریقه علمی مانند بهره‌برداری از معادن جامعه بتمازی ذینفع میباشد. در چنین وضعی میخواهیم بدانیم مالک این نیرو کیست و وضع حقوق بهره‌برداری از آنرا بر چه مبانی حقوقی میتوان استوار نمود؟

مسائل مربوط به معادن و نیروی آب هر يك اختصاصاتی دارد چنانکه قوه آب (زغال سفید) برخلاف معدن تمام شدنی نیست و بهره‌برداری از آن مستلزم انجام عملیات و بکار داشتن کارمندان و کارگران بسیار چنانکه در معدن مشاهده میشود نمیباشد.

در کشور فرانسه مجاری آب بردو گونه است بعضی قابل کشتیرانی و حمل اشیا مواج و جزء مایملک دولت میباشد. سایر مجاری بستر آنها متعلق بمالکان اطراف (کناره‌ها) است که حق استفاده از آب را نیز دارند.

نتیجه این امر آنست که روزگاری دراز کسانی که میخواهند از قوه آب استفاده نمایند باید قبلاً رضایت مالکان کناره را تحصیل نمایند. بعدها اشخاص سوداندیش که آنها

سد کنندگان آبشار نامیدند بر زمینهای کناره این مجراها دست یافته و تا کسی مبلغهای لغت نمیبرداخت نمیتوانست برای استفاده از نیروی آب از آنها کسب اجازه نماید قانون اکتبر ۱۹۱۹ مشکلات بالا را حل نموده و بعد هم تصویب نامه‌هایی در سالهای ۱۹۲۵ و ۱۹۲۶ قانون مزبور را تکمیل کرده است.

قانون ۱۶ اکتبر ۱۹۱۹ و اصل اساسی آن

از ماده ۱ این قانون چنین برمیآید:

«هیچکس حق ندارد بدون امتیاز و یا اجازه دولت از نیروی حاصل از جزرومد یا دریاچه‌ها و آبهای جاری در هر درجه و طبقه‌ای که باشد استفاده نماید.»

از این ماده ملاحظات سه گانه ذیل بدست میآید:

۱- برای استفاده از نیروی آب بین آبهای جاری فرقی قائل نشده‌اند و یک قانون و یک شیپ واحد شامل همه میباشد.

۲- بهره‌برداری از قوه آب جز بوسیله امتیاز یا اجازه ممکن نیست؛ در دو مورد نیاز لازم است: اول در مورد بنگاههایی که موضوع اصلی آنها تهیه انرژی برای خدمات مکانیکی یا اجتماعی از نوع اتحادیه است و حداکثر قدرت آن از ۱۵۰ کیلو وات تجاوز نماید. دوم برای بنگاههایی که حداکثر قدرت دستگاه از ۵۰۰ کیلو وات تجاوز میکند. نیاز ممکن است بیک شخص یا بدولت یا باستان و شهرستان اعطاء گردد. برای بنگاههای بزرگتر تحصیل اجازه کفایت میکند.

۳- مسئله مالکیت راجع بقوه آب بطور صریح حل و قطع نشده است آنچه از مجموع روایات قانونی و منظور مقنن برمیآید آنستکه مالکیت تلویحاً متعلق بدولت است و چنین روی معقول و منطقی بنظر میآید.

پس از توضیحات بالا حال وضع بنگاههای مشمول امتیاز و نیز بنگاههایی که از اجازه استفاده میکنند مورد دقت قرار میدهیم و معلوم میداریم چگونه اشخاص حقوقی در بهره‌برداری شرکت مینمایند.

بنگاههای مشمول امتیاز

امتیاز - بنا بر اهمیت نیروی آبشار و قوه آب امتیاز بوسیله تصویب نامه شورای دولتی قانون و پس از مشورت با انجمنهای ایالتی یا انجمنهای شهرداری ذینفع اعطاء میگردد.

امتیاز همراه با دفترچه مشخصات میباشد که شرایط کار و نحوه عمل را معلوم میدارد .
 امتیاز صورت موقت دارد و مدت آن در امتیازنامه تعیین میگردد و از ۷۵ سال نباید
 تجاوز کند دولت میتواند حق بازخرید را برای خود محفوظ و در جزء مقررات امتیاز
 قید نماید. مواردی که ممکن است امتیاز را فسخ نمایند در دفترچه مشخصات پیش بینی
 شده و نیز در مورد های دیگری قرارداد امتیاز رأساً و بخودی خود ملغی میگردد و آن
 در صورتی است که صاحب امتیاز جز در موارد قوه قاهره (فرس ماژر) در ظرف مدتی که
 در دفترچه مشخصات تعیین گردیده طرحهای اجرایی را ارائه ندهد یا اقدام بشروع کار
 ننماید یا عملیات را پایان نرسانیده و دستگاهها را بکار نیندازد (۱) .

حقوق و مزایا و تعهدات صاحب امتیاز

صاحب امتیاز از حقوق و مزایایی که قاعدهٔ بمقامات عمومی دارای شخصیت حقوقی
 تعلق دارد استفاده مینماید . وی حق دارد در داخل محوطه امتیاز املاک خصوصی را که
 برای کارهای مربوط ضرورت دارد اشغال کند مانند زمینهای لازم برای ساختمانها و
 کارهای مربوط بآبگیری و نگاهداری آب یا ساختن مجراها و قناتها برای جمع آوری آب
 در مخزن و خارج کردن از آن یا مجراهای فرعی و انحرافی و همچنین کناردهای رودخانه
 که در نتیجهٔ بالا آمدن سطح آب باید در زیر آب فرورود (۲) .

در صورتیکه صاحب امتیاز دستگاههایی را بکار اندازد که بیش از ۱۰۰۰۰ کیلووات
 قوه تولید نماید میتواند تا شعاع معینی برای نصب دستگاهها و ساختن کانالها زمینهای

۱- بعضی از دارندگان امتیاز میتوانند از کمک مالی دولت استفاده نمایند مخصوصاً وقتی
 موضوع اصلی کار آنها تهیه نیرو برای خدمات همگانی و امور مربوط به دفاع ملی باشد که بصورت
 پیش پرداختهای قابل استرداد با دریافت کمک هزینه بآنها مساعدت میشود . در این قبیل بنگاهها
 یک نفر از طرف دولت نمایندگی دارد . از طرف دیگر ممکن است مبالغی بطور سالانه تا مدت ۳۰ سال
 حداکثر پرداخت شود تا تعویلات تأسیسات اولیه را برای کارهای جدید سبکتر کند و نیز در قبایل
 تسهیلات مالی دولت نسبت بشرکتهایی که اقلایک ثلث سهام آنها متعلق بدولت است چنین مساعدتهای
 مالی بعمل میآید . در مقابل دولت سهامی از درجه اول و دوم از شرکتهای دریافت میدارد .

۲- صاحب امتیاز زمینهای دیگر را نمیتواند بصورت قطعی تصرف و اشغال کند مگر آنکه
 درخواست سلب مالکیت نماید دیوان کشور فرانسه کنارهائی که در معرض فرورفتن در آب قرار
 میگیرند بطور خیلی محدودی در نظر میگیرد در صورتیکه شورای دولتی (از جماعه وظائف شورای
 دولتی فرانسه حل و فصل دعاوی بین دولت و مردم است) در این مورد وسعت نظر بخرج میدهد و
 عقیده دارد اراضی مشمول این حق ارتفاق که فرورفتن در آب میباشد کلیه اراضی است که در نتیجه
 بالا آمدن سطح آب فرا گرفته میشود و بجزیر آب فرورود . بدیهی است که بالا آمدن سطح بعلت
 ساختمان سد و دستگاههای دیگر موضوع امتیاز میباشد .

اطراف را بطور موقت اشغال کند صاحبان اراضی و املاک اشغال شده در ازاء حقی دریافت میدارند که میزان و مبلغ آن از طرف دادگاههای قضائی تعیین میگردد.

صاحب امتیاز حق دارد از اشخاص سلب مالکیت کند و مالکان کناره را وادارد که حق استفاده خود را از آب رود یا رودخانه بدو واگذار نمایند و بالجمله کلیه کارها و عملیاتی که از طرف او انجام میگردد در حکم کارهای سودمند همگانی (عام المنفعه) میباشد.

تعهدات صاحب امتیاز متعدد میباشد. او باید مبالغی بعنوان عوارض و حقوق دولت بپردازد. باید ذخیره‌هایی از آب و قوه محرکه در دسترس خدمات عمومی و جمعیت‌های گوناگون که فایده همگانی دارند بگذارد.

بهای نیروی اختصاصی مزبور هر سال از طرف سرمهندس هیئت نظارت تعیین میشود.

هرگاه موضوع اصلی شرکت یا بنگاه صاحب امتیاز تهیه نیرو برای خدمات عمومی و یا برای مردم باشد کارهای ساختمانی یا توسعه و تقویت کارخانه‌های آن باید پس از کسب اجازه صورت گیرد.

کارکنان بنگاه حق شرکت در منافع دارند. (در دفترچه مشخصات موادی راجع با استخدام کارمندان باید قید شود و تصویب‌نامه ۱۹۳۸ مقرراتی مربوط بدستمزد و بازنشستگی کارکنان برقرار ساخته است)

تعهدات دیگری که در دفترچه مشخصات برشمرده‌اند بمراتب گفته شده در بالا افزوده میشود. صاحب امتیاز حق نقل و انتقال امتیاز را بدیگری ندارد و هرگونه واگذاری کلاً یا بعضاً باید با تصویب‌نامه شورای دولتی باشد.

وضع صاحب امتیاز از نظر حقوقی

بنابر قانون فرانسه حقوق حاصل از قرارداد امتیاز قابل رهن میباشد در مورد بحث ما موضوع امتیاز کارها یا خدمات عمومی در بین نیست و قانونگذار عنوان خدمت همگانی برای بنگاه قابل نمیباشد از طرف دیگر مانند دارندگان امتیاز معدن که قبل از ۱۹۱۹ تحصیل امتیاز نموده و مالک شناخته میشدند بنگاههای تولید برق دارای حق مالکیت نمیباشند.

آنچه میتوان گفت این نوع امتیازدارندگان اشخاصی هستند که از حق بهره‌برداری از یک ثروت اجتماعی تحت نظارت دولت و برای مدتی معین استفاده میکنند. در این حال تمایل بر اینست که وضع این اشخاص را بوضع دارندگان امتیاز خدمات همگانی نزدیک نمایند.

بنگاههای مشمول اجازه

در این مورد اجازه را از طریق تصویبنامه یا حکم استانداری تحصیل میکنند مدت اجازه حداکثر ۷۵ سال میباشد قوانین مربوط بآنها در فرانسه مواردی را پیش بینی میکند که میتوان اجازه را در هر زمان و بدون پرداخت مبلغی در مقابل لغو نمود یا آنرا تغییر داد. میتوان با پرداخت حقی بصاحب اجازه آنرا مسترد نمود و تبدیل بامتیاز کرد. بدارنده اجازه حقوق و مزایای صاحب امتیاز تعلق نمیگیرد و او ملزم است که از مقررات جاری متابعت کند. وی میتواند اجازه را بدیگری منتقل نماید مگر آنکه استاندار با دلیل موجه مانع گردد.

طبق قانون حقوقی که بوسیله اجازه تحصیل میشود میتوان برهن گذارد. باید در نظر داشت که دارنده اجازه همواره شخصی عادی میباشد که بنگاهی دارای فواید همگانی را اداره کرده و در تحت مراقبت و نظارت مقامات مربوطه میباشد.

شرکت مقامات عمومی دارای شخصیت حقوقی

شرکت مقامات همگانی بسه طریق صورت میگیرد از این قرار:

۱- دولت استانها و شهرستانها ممکن است مستقیماً از نیروی آنها بهره‌برداری کنند.

۲- بهره‌برداری توسط بنگاههای خصوصی گیرنده امتیاز تأمین میشود و اشخاص

حقوقی بالا (مقامات عمومی) در آن شرکت میجویند در این صورت:

الف - در دفترچه مشخصات تصریح میشود که در ازاء کمکهای مالی که شخص

حقوقی میپردازد سهام ترجیح دارد دریافت میدارد و بموجب آن حق ورود در مجمع

عمومی یافته و نمایندگان در شورای اداری خواهد داشت.

ب - در دفترچه مشخصات قید میشود که دولت سهامی که نماینده سرمایه است (۱)

دریافت میدارد و در دست داشتن این سهام حقوق پیش گفته را برای دولت تأمین مینماید.

ج - دولت در ازاء مبالغی که سالانه میپردازد سهامی از درجه اول و دوم دریافت

میدارد .

با ترتیبات مذکور در بالا دولت استانها و شهرستانها در غیر صورتهای پیش گفته در حاصل بهره برداری گیرندگان امتیاز شرکت میجویند باین طریق که به نسبت (۱) منافع تقسیم شده سهمی دریافت میدارند و نیز مقداری نیرو با بهای ارزاتر (با تخفیف) بدست میآورند.

کارخانه های تولید برق با مواد سوختی

قانون ۱۹۱۹ فرانسه راجع بکارخانه های هیدرو الکتریک است در حالی که کارخانه های

ولید برق با مواد سوختی با آزادی کامل عمل میکردند تصویب نامه ۱۹۳۵ ایجاد کارخانه های
 ۱ که قدرت تولیدی آن بیش از ۱۰۰۰ کیلووات و برای خدمات همگانی و مردم تهیه نیرو
 میکنند منوط بتحصیل اجازه وزارتتی نموده است .

۱ - ب حرف اضافه اصولاً باید متصل بکلمه باشد لیکن در اکثر موارد بهتر آنست که از نظر
 سم الخط جدا نوشته شود و برخلاف آنچه تصور میکنند اینکار غلط نیست زیرا هاء غیر ملفوظ در
 نبال آن علامت کسره است و فایده آنهم همین است که کلمه را بعلت اتصال حرف ب اضافه دراز
 غیر خوانا نسازد .

فصل دوم

پخش نیروی برق

قانون اصلی در کشور فرانسه راجع بتوزیع برق قانون ۱۵ ژوئن ۱۹۰۶ است که بعدها در چندین نوبت تغییر و تکمیل در آن بعمل آورده اند. (قوانین ۱۹۲۲ و ۱۹۲۵ و ۱۹۳۰ و ۱۹۳۵ و تصویبنامه های ۱۹۳۵ و ۱۹۳۸)

قوانین بالا بین بنکاههای توزیع برق بر حسب آنکه در تمام طول مسیر خود یا قسمتی از آن از راههای عمومی (شوارع عام) استفاده کنند یا نکنند قائل به تشخیص میگردد. در مورد دوم نصب خطوط برق آزاد است. با اینحال هر گاه آلات ناقله برق کمتر از ده متر نسبت بخطوط تلگراف یا تلفن که قبلاً وجود داشته فاصله پیدا کند باید از طرف استاندار اجازه صادر گردد.

مورد اول یعنی عبور خطوط برق از راههای عمومی خیلی بیشتر معمول و نصب در بهره برداری از آن یکی از صورتهای ذیل واقع میشود:

با پروانه راهداری (۱) برای مدتی غیر معلوم.

با امتیاز ساده برای مدتی معین.

با امتیازی که فایده عمومی یا عام المنفعه بودن آن اعلام میگردد.

هر گاه موضوع توزیع برق تهیه نیرو برای عامه با قدرتی مجموعاً بالاتر از ۱۰۰ کیلووات باشد حتماً باید صورت امتیاز داشته باشد.

طریقه پروانه راهداری

پروانه راهداری از طرف فرماندار یا شهردار باید صادر شود و هر گاه آنها از صدور اجازه امتناع نمایند میتوان بوزیر فواید عامه (سابقاً در کشور ما نیریک وزارتخانه باین نام وجود داشته و بعدها تبدیل بوزارت راه گردیده است) شکایت نمود.

صدور اجازه ممکن است مستلزم تهیه برق برای تمام مسیر یا قسمتی از آن باشد.

شر دیگر آن اینکه بهای فروش برق را بطور ثابت معین کرده و دارنده اجازه را ملزم پرداخت عوارضی از جهت اشغال راه مینماید .

از تصویب نامدهای ۱۹۳۵ چنین برمیآید که دارنده اجازه ملزم است در مورد توزیع برق با فشار ضعیف (۱) که برای مشتریان جزء روشنایی و قوه محرکه تهیه میکند تعرفه‌های مخصوص برقرار نماید . همچنین باید برای نیازمندیهای خانه داران بهای معین و ثابتی معمول دارد .

اجازه گفته شده در بالا موقتی است و مدت آن از ۲۰ سال تجاوز نمیکند و در موارد ذیل پایان مینماید :

۱- بوسیله لغو پروانه بدون پرداخت مبلغی در مقابل بموجب شرایطی که در آیین نامه اداری مندرج است .

۲- در مورد باز خرید پس از گذشتن بیست سال هر گاه موضوع توزیع برق برای عامه باشد و در هر زمان هر گاه بخواهند شبکه برق با فشار قوی (۲) از خطوط ناقل ترتیب دهند .

۳- هر گاه بخواهند توزیع را با طریقه امتیاز عمل کنند و این در صورتی است که بین مقام دهنده امتیاز و دارنده اجازه در این باب موافقت حاصل گردد .

راجع بموضوع پروانه دونکنه قابل ملاحظه است یکی اینکه مقام اداری حق دارد نسبت بواگذاری پروانه مخالفت نماید مگر آنکه واگذاری از طرف دادگاه باشد . دیگر اینکه دارنده اجازه هیچگونه حق انحصاری ندارد و در یک راه ممکن است چندین اجازه یا امتیاز که با یکدیگر رقابت ورزند داده شود .

وضع دارنده پروانه

وضع قضائی و حقوقی شخصی که از پروانه را احداثی استفاده مینماید شبیه بکسی است که دارای اجازه نصب کارخانه مولد نیرو مینماید . وی بطور ساده فردی عادی است که کار و مجاهدت او فایده‌همگانی دارد و از طرف اداره مربوط تحت مراقبت و نظارت قرار میگیرد .

طریقه امتیاز ساده

اعطای امتیاز توسط وزیر یا استاندار از طرف دولت و توسط استاندار از طرف استان و توسط شهردار در موارد مربوط به شهرستان صورت میگیرد (توجه داریم که این ترتیب در کشور فرانسه است که مقامات محلی دارای اختیارات میباشند).

امتیاز همراه با دفترچه مشخصاتی است مطابق با نمونه‌ای که تصویبنامه شورای دولتی آنرا معین مینماید. صاحب امتیاز موظف است که طبق شرایط دفترچه مزبور بهره‌برداری کند و نیز وظیفه دارد که در حوزه امتیاز به‌زینه خود تمام انشعاباتی که از طرف مقام دهنده امتیاز برقرار گردیده جزء شبکه خود نماید.

هر کس دارای امتیاز پخش برق برای خدمات عمومی است موظف میباید پیشنهاد امتیاز توزیع برق را در هر شهر و قصبه واقع در حوزه امتیاز خود بپذیرد.

تحمیلات مالی صاحب امتیاز عبارت از پرداخت عوارضی از بابت اشغال زمین و راه و فروش برق با تخفیف بها بدولت استان یا شهرستان میباید.

تعرفه برق بستگی بنمودارهای اقتصادی برق دارد که از طرف وزیر تعیین میشود. علاوه بر این تعرفه و حداکثر بها برای برخی نیازمندیها توسط تصویبنامه شورای دولتی معین میگردد.

امتیاز دارنده حق دارد در راههای عمومی برای نصب و نگاهداری دستگاهها عملیات لازم را بنماید در عین حال لازم است شرایطی را که قانون در باب اشغال و منصوبات از طرف این دستگاهها معین کرده مراعات شود و یا آنکه از مالک کسب اجازه بعمل آید. در غیر اینصورت مرتکب تجاوز بحقوق غیر گردیده و در مقابل دادگاههای عمومی تحت تعقیب قرار میگیرد.

برای تأسیسات و انشعابات میتواند از ملک غیر استفاده کند مثلاً روی خانه‌ها مقرر نصب نماید در زمینهای بیاض در زیر سطح زمین کابل کشی کرده یا روی آن تیروتکیه گاه برق کار گذارد. در صورتیکه کمک هزینه از طرف اداره دریافت کند باید بصاحب زمین در مقابل آن استفاده حقیقی پردازد.

مدت امتیاز در امتیازنامه قید میشود. باز خرید امتیاز بمنظور تأسیس شبکه توزیع

برای برق قوی در هر حال ممکن است. موارد اسقاط حق امتیاز بدین قرار است :

هر گاه قبود و شرایط مندرج در دفترچه مشخصات رعایت نشود و کابل کشی و دستگاه‌هایی که قبلاً وجود داشته صاحب امتیاز جزء کار خود ننماید و یا کلیه طرح‌های اجرایی را ارائه نداده شروع به عملیات نکند و کارهای مورد امتیاز را پایان نرساند و دستگاه‌ها را بکار نیندازد.

امتیاز دار ساده مانند دارنده اجازه‌داری حق انحصاری نیست و با این حال با شخص دیگری که ممکن است با او رقابت کنند نمیتوان اجازه امتیاز با شرایطی مساعدتر اعطا نمود.

یک شهر یا بخش و اتحادیه از چند شهر یا چند بخش (۱) ممکن است قید کنند که فقط یک صاحب امتیاز حق دارد حثیت بخش برق برای تأمین روشنایی مردم راه‌های شهر یا بخش را مورد استفاده قرار دهد.

وضع صاحب امتیاز ساده

موضع امتیاز دار ساده اصولاً با وضع دارنده پروانه اختلافی ندارد و بنابراین نمیتوان او را مانند کسی که دارای امتیاز خدمات عمومی است دانست. منظور اینست که کلمه امتیاز نباید در اینجا موجب اشتباه کرد زیرا تصدی و اداره خدمتی عمومی بالضرورة در کار نمیباشد. فردی عادی هنگامی را که دارای فایده همگانی است در تحت نظارت اداره

۱ - منظور از شهر یا بخش در اینجا چیزی است که بفرانسه (Commune) نامند که بمنزله واحد اداری آن کشور است دوفرانسه عده کموتها به ۴۰ هزار بالغ میشود که از نظر وسعت و جمعیت اختلاف زیاد با هم دارند بعضی از آنها مانند پاریس با لیون دارای چند میلیون جمعیت و برخی دیگر کمتر از پنجاه نفر سکنه دارند. اختصاص کمون آنست که مقامات محلی آن با انتخاب تعیین میشوند و دولت دخالتی در انتصاب آنها ندارد، هر کمون دارای یک انجمن شهر میباشد که اعضای آن برای مدت ۶ سال با انتخاب معین میشوند عده اعضاء انجمن از ۱۰ تا ۳۰ نفر بنا بر میزان جمعیت محل میباشد و ای در پاریس ۸۰ نفر و لیون ۵۴ نفر و انجمن شهر دارند.

قوم مجریه کمون یا شهردار (Maire) است که از طرف اعضاء انجمن شهر انتخاب میگردد و با وجود این نماینده قانونی دولت در محل میباشد. از این جهت شهردار در حکم یک مأمور دولت و تابع استناد است که حق دارد ویرا از کار برکنار کند رئیس جمهور ویرمیتواند بموجب حکم او را معزول سازد.

انجمن شهر تمام کارهای کمون را در دست دارد از قبیل بودجه تصدی سرویس‌های عمومی شهر، درآمدها و عوارض شهرداری همچنین راه‌های مربوط بکمون کمون دوفرانسه از نظر وسعت و جمعیت با شهر، بخش و قریه در برابران تطبیق مینماید ولیکن از نظر اداری فقط با شهر و تا اندازه‌ای با بخش قابل تطبیق است.

مینماید ، لیکن همین فقره کافی است که عملیاتی را که از طرف او انجام میپذیرد دارای صفت عام‌المنفعه و از نوع کارهای همگانی دانست .

طریقه امتیاز با اعلام فایده همگانی

(عام‌المنفعه)

اعطای امتیاز در این مورد مانند امتیاز ساده میباشد که قبلاً شورای دولتی با تصویب‌نامه فایده همگانی آنرا اعلام داشته و تصویب‌نامه هیئت وزیران آنرا مورد قبول قرار میدهد و با این ترتیب شخص ذینفع مزایای بسیاری بدست میآورد چنانکه برای اجرای کارهای خود از همان حقوق استفاده میکند که مقامات اداری برای کارهای عام‌المنفعه، از جمله وبالاحتصاص حق سلب مالکیت . وی حق دارد برای تأسیسات و منصوبات خود از زمین و ملک غیر (متعلق باشخاص) استفاده نماید بدون آنکه ملک را از تصرف صاحب آن خارج سازد . وضع او مانند مورد امتیاز ساده موقت است ولی مانعی جهت شناختن حق انحصاری برای او وجود ندارد .

وضع حقوقی امتیاز داری پس از اعلام فایده همگانی

چنین بنظر میآید که در این مورد جز با يك بنگاه شخصی (یا خصوصی) دارای فایده همگانی و تحت نظارت بیشتری سروکار نداشته باشیم . ولی برخلاف هیچگونه تردیدی نسبت بانواع و طبع کار آن که عبارت از کارهای عام‌المنفعه باشد وجود ندارد .